

Lunds Universitet
Statsvetenskapliga institutionen

SVTA22
VT 2019
Handledare: Maria Hedlund

Medborgardialoger för jämlikt deltagande?

En jämförande fallstudie om implementeringen av SKL:s riktlinjer
i kommunerna Botkyrka och Lidingö

Annie Fjelner Collins
Simon Homander

Abstract

Medborgardialoger blir en allt vanligare metod för att stärka den representativa demokratin och uppmuntra till aktivt politiskt deltagande. Trots den allt större spridningen av metoden har den kritiserats för att potentiellt kunna öka den politiska ojämlikhet som finns mellan grupper i samhället. Sveriges Kommuner och Landsting har i syfte att utveckla och förbättra arbetet med medborgardialoger tagit fram en handbok i medborgardialog. I vår jämförande fallstudie belyser vi kärnan i handboken genom att summera riktlinjerna SKL tar upp för en lyckad medborgardialog och sedan använda dessa extraherade riktlinjer som en analysram för att undersöka kritiken om ökad ojämlikhet. Vi analyserar hur två kommuner i Stockholms län med olika socioekonomisk status, Botkyrka och Lidingö, implementerat riktlinjerna i sitt arbete med medborgardialoger rörande stadsförnyelse. Först analyseras fallen individuellt och mäts enligt SKL:s riktlinjer och jämförs sedan med varandra. Resultaten från den första delen av analysen visar att kommunerna i vissa fall gjort ett gediget arbete med att implementera medborgardialog, men ändå på många punkter misslyckats med att följa SKL:s riktlinjer. I den andra delen diskuteras hur arbetet i kommunerna skilt sig åt beroende på den socioekonomiska ojämlikheten dem emellan, men också hur de trots dem ofta haft liknande problematik. Avslutningsvis reflekterar vi över de studerade dialogernas utfall och problematiserar hur framtida medborgardialoger kan undvika att bidra till ojämlika strukturer.

Nyckelord: Medborgardialog, socioekonomisk jämlikhet, politisk jämlikhet, deltagande, deliberativ demokrati

Uppsatsens längd: 9719 ord.

Innehållsförteckning

Inledning	3
Bakgrund	3
Kritik	4
Syfte och frågeställning	5
Disposition	6
Teori	6
Demokrati - deltagande och jämlikhet	6
Idén om intrinsikal jämlikhet	7
Politisk jämlikhet och socioekonomisk jämlikhet	7
Deltagande	9
Medborgardialoger - jämlikt politiskt deltagande i praktiken	9
Metod och Material	11
Metod	12
Material	13
Analys	14
Del 1	14
Botkyrka	14
Socioekonomisk status	14
Bakgrund till Botkyrka och fallet om Albyberget	15
SKL:s riktlinjer i fallet Albyberget	16
Lidingö	18
Socioekonomisk status	19
Bakgrund till Lidingö och fallen Centrum/Torsvik samt Lidingöhem	19
SKL:s riktlinjer i fallen Centrum/Torsvik och Lidingöhem	21
Del 2	24
Avslutande diskussion	26
Referenser	29

Inledning

I en demokrati är folket suveränen; det är medborgarna tillsammans som ska bestämma och utöva folkstyret (Esaiasson & Westholm 2006, s. 8). En förutsättning för den här demokratiska grundtanken är att varje medborgare ska ha en jämlik möjlighet att delta och göra sin röst hörd i gemensamma beslut. Idén om jämlikt deltagande är helt central för ett demokratiskt samhälle (Dahl 1989, s. 108). Men vad det de facto bör innebära att medborgaren deltar i demokratin är mycket omtvistat inom statsvetenskaplig forskning. Frågan har fått olika svar i olika demokratiska system, exempelvis genom den allmänna rösträtten i representativa demokratier där alla kan delta genom sin rösträtt, ingen medborgare har mer än en röst och allas röster väger lika tungt (Dahl 1989, s. 109-110).

På ytan ser den här allmänna rösträtten ut att uppfylla idén om jämlik möjlighet att delta. På senare tid har det dock kommit nya problematiseringar av vad det faktiskt innebär att se till att varje medborgare har samma politiska rättigheter och möjligheter. Exempelvis problematiseras det om den allmänna rösträtten kan uppfylla idén om medborgarna inte använder den; om valdeltagandet är lågt och medborgarna tappar tron på att rösterna de lägger faktiskt spelar roll för den förda politiken, lyckas då den allmänna rösträtten fånga upp medborgarnas deltagande och uppfylla det demokratiska kravet om jämlikt deltagande (Esaiasson & Westholm 2006, s. 8)?

Bakgrund

Den här studien kommer att undersöka hur medborgerligt deltagande kan se ut i praktiken genom att titta på ett av de modernare svaren på frågan om hur jämlikt deltagande bör realiseras i en demokrati: fenomenet medborgardialoger. Medborgardialoger är olika sorters möten mellan makthavare och medborgare, alltså exempelvis mellan kommunala tjänstemän och boende i en kommun. I regeringens definition av medborgardialoger framgår det explicit att det är ett verktyg för att "stimulera det demokratiska deltagandet" (SOU 2016:5, s. 388).

Medborgardialoger har fått stort genomslag i många representativa demokratier och de senaste 20 åren så även i Sverige. Medborgardialogerna berörde först enbart frågor om stadsplanering och annat i medborgarnas absoluta närmiljö, men idag är medborgardialogerna aktuella i flera politikområden och kommuner (SOU 2016:5, 389-390). Sveriges Kommuner och Landsting har aktivt arbetat för att implementera medborgardialoger i kommunal verksamhet, vilket har lett till att hela 83% av Sveriges kommuner använder dem (SOU 2016:5, s. 392). År 2006 initierade

SKL ett omfattande projekt vars ambition var att motverka de oroväckande trenderna inom politiskt deltagande, såsom färre och mindre aktiva medlemmar i de politiska partierna och stora skillnader i valdeltagande mellan kommuner, med hjälp av medborgardialoger. Exempelvis skiljer sig valdeltagandet i Sveriges tre största städer åt med 50% mellan valkretsen med lägst deltagande och den med högst, vilket SKL menar beror på socioekonomiska förutsättningar. En annan anledning till den ökande användningen av medborgardialoger är en önskan att engagera socioekonomiskt utsatta medborgarna i storstädernas utkanter (SOU 2016:5, s.390).

Medborgardialogernas syfte är alltså att stärka den representativa demokratin genom att öka och utveckla det medborgerliga, politiska deltagandet: ett tecken på att de allmänna valen inte är tillräckliga som enda möjlighet till deltagande (SKL, 2013). Dialogerna är menade att vara ett tillfälle för medborgarna att framföra sina åsikter och därigenom påverka och influera besluten som tas (SOU 2016:5, s. 387-388). Väl fungerande medborgardialoger ska alltså vara verktyg medborgarna kan använda för att påverka politiken och därigenom effektivt delta i, och tro på, demokratin.

Kritik

Det finns alltså många förespråkare för medborgardialoger, inklusive SKL, som menar att de är ett sätt att revitalisera den representativa demokratin (SOU 2016:5, s. 84). Men det finns också de som ställer sig skeptiska till huruvida medborgardialoger de facto fungerar. Vissa menar att medborgardialoger som koncept skulle kunna vara ett bra verktyg, men att ett felaktigt utförande i praktiken gör att formatet inte fungerar (SOU 2016:5, s. 410), medan andra menar att hela teorin om deltagardemokrati är felaktig. Kritiken mot medborgardialoger är mångfacetterad och tar fasta på olika saker.

En del av kritiken går ut på att medborgardialogerna inte är ett bra format eftersom de inte gör någon verklig skillnad. Exempelvis hävdar Mikael Gilljam och Ola Jodal att de demokratiseringsåtgärder som gjorts i Sverige, däribland de mötesplatser som skapats för deliberativa diskussioner, inte märkbart har bidragit till ökat medborgerligt engagemang eller tilltro till det demokratiska systemet (Gilljam & Jodal 2006, s. 221-222). De menar att det inte finns tillräckliga empiriska belägg för teorierna om att ökat deltagande leder till fördjupad demokrati, med andra ord att insatser som medborgardialoger inte fungerar och har väldigt liten inverkan på demokratins tillstånd (Gilljam & Jodal 2006, s. 225). De framhåller att formatet möjligen bidrar med någon negativ inverkan, men det centrala är att det helt enkelt inte fungerar.

En annan central kritik som framförts mot medborgardialoger är att de är direkt skadliga för de demokratiska värdena genom att ge redan privilegierade samhällsgrupper ytterligare plats, och därmed mer politiskt inflytande (SOU 2016:5, s. 407). I Regeringens betänkande av 2014 års Demokratiutredning problematiseras uttryckligen att medborgardialogens format är svåröverskådligt och därför kan leda till ökad politisk ojämlikhet (SOU 2016:5, s. 406-407). Att delta i medborgardialoger är frivilligt, vilket gör att samhällsgrupper som exempelvis har stort intresse av politik, har mer tid att spendera eller har tillgång till andra typer av resurser kan bli överrepresenterade (Dahl 1961, s. 1341). Förutom att vissa samhällsgrupper troligen blir överrepresenterade gör formatet medborgardialoger det svårt att reglera eller ens mäta vem som deltar (SOU 2016:5, s. 406-407). Formatet har alltså brister som kan leda till en ofrivillig ökning av politisk ojämlikhet.

En annan kritik tar fasta på att medborgardialoger även kan missbrukas avsiktligt av makthavare, till exempel genom att de används för att influera medborgarna och skapa konsensus kring politik som annars kanske blivit kritiserad (Tahvilzadeh 2015, s. 12). Det har också problematiserats att medborgardialoger inte nog tar hänsyn till den ojämna maktfördelningen mellan medborgarna och makthavarna; kommunen är den som bjuder in och väljer tidpunkt, och kommunen har långt mer pengar, tid och utbildning i den aktuella frågan än den genomsnittliga medborgaren. Kommunen har också den administrativa makten över fallet vilket kan bli ett problem om det inte synliggörs och aktivt motarbetas av makthavarna själva med hjälp av regelverk och policyer (Tahvilzadeh 2015, s. 13, 16).

Syfte och frågeställning

I den här studien vill vi titta närmare på den här kritiken mot medborgardialoger, och främst de punkter som fokuserar på ojämlikhet. Vår tanke är att utgå från idén om att varje medborgare bör ha möjligheten till jämlikt deltagande, och sedan identifiera och problematisera hur och varför formatet medborgardialoger istället för att främja detta potentiellt hindrar det. Vi kommer att undersöka medborgardialoger som två olika sorters kommuner, en socioekonomiskt stark och en socioekonomiskt svag, bedrivit för att se om de lyckas leva upp till idealen om fördjupad demokrati via jämlikt deltagande som SKL förespråkar. Därför har vi valt två kommuner från Stockholms Län med olika socioekonomisk status, Botkyrka och Lidingö. Genom analysen ämnar vi besvara följande frågeställningar:

- Hur efterlevs SKL:s riktlinjer i Lidingö respektive Botkyrka Kommuns medborgardialoger?
- Vad innebär likheterna och olikheterna mellan fallen för jämlikheten mellan dem?

Disposition

För att närma oss frågeställningarna kommer vi först att presentera teori för att tydliggöra hur vi förhåller oss till de centrala begreppen i vår undersökning. Här kommer begreppen socioekonomisk jämlikhet, politisk jämlikhet och deltagande att lyftas fram. Efter teorin följer ett avsnitt där vi konkretiserar teorin genom att visa hur medborgardialoger som koncept är ett uttryck för hur teorin kan tolkas i praktiken. Här förtydligar vi vilken definition av medborgardialoger vi valt att använda samt redogör för vilka ideal som präglar Sveriges syn på medborgardialoger genom att titta på Sveriges Kommuner och Landstings handbok för svenska kommuners arbete med medborgardialoger. SKL:s ideal eller riktlinjer är alltså operationaliseringen av vår teoretiska bakgrund, och blir vårt analytiska ramverk när vi sedan undersöker hur väl kommunerna lever upp till effektivt och jämlikt deltagande. Ambitionen här är att koppla ihop de teoretiska ramverken med de praktiska ramverken från SKL för att tydligt illustrera på vilka punkter vi kommer att studera kommunernas arbete. Varje riktlinje från SKL kommer att relateras till den övergripande teorin för att bli vårt mätinstrument i analysen.

Före analysavsnittet för vi en diskussion kring metod och material för studien, där vi tar upp vilka avgränsningar och val vi gjort samt problematiserar varför. I analysen presenterar vi sedan våra fall, Botkyrka och Lidingö. För att så tydligt som möjligt analysera respektive kommuns arbete har valt att först diskutera dem separat och endast i förhållande till det analytiska ramverket, och sedan i ett påföljande avsnitt jämföra fallen med varandra. Med andra ord kommer den första frågeställningen avhandlas i respektive stycke om Botkyrka och Lidingö och den andra frågeställningen i påföljande avsnitt.

Teori

Demokrati - deltagande och jämlikhet

Som vi tog upp i inledningen är medborgares jämlika deltagande en central del av en demokrati. Den övergripande demokratiteorin vi valt att använda oss av är Robert Dahls, som sätter upp ett antal kriterier för en perfekt och fulländad demokrati (Dahl 1989, s. 109). Kriterierna Dahl ställer upp är lika rösträtt, jämlikt effektivt deltagande, jämlik möjlighet till information och upplysning

kring politiska frågor och kontroll över den politiska agendan. Om en nation, stat, kommun eller samhälle av annat slag lyckas uppfylla samtliga kriterier skulle den alltså vara totalt demokratisk: men än så länge har ingen lyckats (Dahl 1989, s. 114). Dahl understryker att teorin är en utopi värd att sträva efter och menar att det går att uppfylla kraven mer eller mindre bra; ett samhälle kan alltså vara mer eller mindre demokratiskt. Kriterierna är alltså menade att fungera som ledstjärna och måttstock för demokratiska samhällen, så att de kan sträva efter att bli så demokratiska som möjligt (Dahl 1989, s. 84).

Begreppen jämlikhet och deltagande är centrala i de fyra kriterierna Dahl ställer. Vi kommer därför först redogöra mer ingående för den teoretiska syn på begreppet jämlikhet vi använder oss av genom att diskutera intrinsikal jämlikhet, politisk jämlikhet och socioekonomisk jämlikhet. Sedan kommer vi att redogöra för teorier om politiskt deltagande för att komplettera och bättre klargöra Dahls kriterier om effektivt deltagande och den politiska agendan.

Idén om intrinsikal jämlikhet

Dahls teori, och därmed de fyra kriterierna, vilar på en princip om intrinsikal jämlikhet (Dahl 1989, s. 84). Principen innebär att varje medborgare har ett inneboende, icke instrumentellt, värde som inte är förhandlingsbart eller förstörbart. Alla människor är helt enkelt lika mycket värda eftersom de är människor. Därför är jämlikheten dem emellan *intrinsikal*, med andra ord naturlig eller essentiell och går inte att påverka med hjälp av andra yttre faktorer (Dahl 1989, s. 84). Den här intrinsikala jämlikheten blir relevant för sådant som att ta beslut som gäller för alla i ett samhälle, såsom till exempel lagar eller policyer - om alla i ett samhälle lyder lika under en bestämmelse, vilket är fallet i en demokrati, så är det godtyckligt att någon ska ha mer att säga till om än en annan om de är intrinsikalt jämlika (Dahl 1989, s. 85). Varför skulle person x ha mer rätt att uttala sig eller påverka ett beslut mer än person y? Vilka resurser eller egenskaper förutom medborgarskapet som vuxen människa skulle kunna vara relevanta?

Politisk jämlikhet och socioekonomisk jämlikhet

Dahls princip om intrinsikal jämlikhet och i förlängning hans demokratiteori berör både politisk och socioekonomisk jämlikhet. Politisk jämlikhet är kort sagt en jämlik fördelning av den politiska makten (Dahl 1989, s. 109). Samtliga av Dahls fyra kriterier handlar om politisk jämlikhet, eftersom de alla berör jämlik tillgång till institutionella resurser. Ett tydligt exempel på en sådan resurs är rätten att rösta i allmänna val som vi tog upp ovan, men kan också vara

sådant som att ha tillgång till information, lika rätt att närvara på öppna möten och kunna påverka agendasättandet. Politisk jämlikhet som begrepp inbegriper alltså en jämn omfördelning av politiska resurser och värden till samtliga i samhället (Tahvilzadeh 2015, s. 16).

Den politiska jämlikheten överlappar på många vis den socioekonomiska jämlikheten. Den socioekonomiska jämlikheten belyser vilka faktorer som på ett strukturellt plan kan skapa ojämlika förhållanden, såsom exempelvis kön, ålder, etnicitet, utbildning, förmögenhet och många fler (Jämställdhetsmyndigheten 2019). Vi har valt en något snävare tolkning av socioekonomisk ojämlikhet som Dahl beskrivit när han undersökt samband mellan socioekonomiska faktorer och politiskt deltagande, som visar på att medborgare med lägre socioekonomisk status generellt sett är mindre benägna att delta i politiska sammanhang. De socioekonomiska faktorer han, och följaktligen vi, inkluderar i definitionen av begreppet är utbildning, yrke, inkomst och adress. Dahl hittar i studien fyra olika anledningar till varför deltagande varierar när faktorerna varierar: olika tillgång till resurser, olika uppskattad möjlighet till inflytande, olika alternativa möjligheter att uppfylla sina önskemål och olika uppskattat värde av ett framgångsrikt deltagande (Dahl 1961, s. 1341).

Socioekonomisk ojämlikhet komplicerar och kompletterar idén om den politiska jämlikheten genom att ifrågasätta om det är möjligt att tillgodose omfördelning av resurser utan att medvetandegöra vilka socioekonomiska faktorer som spelar in. Är det tillräckligt att bestämma att alla har lika rätt att tillgodogöra sig politiska rättigheter men samtidigt blunda för att någon med mer rikedom, ett inflytelserikt jobb eller tillhörighet i en av majoriteten mer accepterad etnicitet och de facto har större chanser att göra det? I Dahls teori är den socioekonomiska aspekten nödvändig, eftersom han understryker att ett samhälle som innehåller socioekonomiska orättvisor inte är en fullkomlig demokrati eftersom jämlika möjligheter verkligen betyder jämlika möjligheter (Dahl 1989, s. 115). Dahls kriterier kräver tydligt att varje medborgare ska ha en jämlik rätt att exempelvis delta i deliberativa diskussioner, och om det finns någon orättvisa som stjälper den jämlikheten har inte den utopiska demokratin uppnåtts, vilket innebär att samhället bör sträva efter att jämna ut förhållandena som orsakar detta. Dahl beskriver alltså hur socioekonomiska faktorer såsom utbildning, yrke, inkomst och adress såväl som politiska faktorer såsom institutioner för röstning, möten och utbildning spelar båda roll för det politiska deltagandet, och motiveras med principen om intrinsikal jämlikhet (Dahl 1961, s. 1341). Frågan att ställa blir nu hur deltagandet bör se ut för att tillgodose alla dessa olika jämlikhetsfaktorer.

Deltagande

Vad det innebär att utöva politiskt deltagande i en demokrati, och om det är önskvärt eller inte, finns det flertalet perspektiv på. Det finns dels en pessimistisk syn på deltagande, som vill begränsa medborgarnas deltagande så långt som möjligt för demokratins bästa, och en optimistisk syn som tvärtom vill öka och stödja medborgarnas deltagande för demokratins bästa (Esaiasson & Westholm 2006, s. 9). I den här uppsatsen kommer vi, i enlighet med Dahls demokratiteori, använda oss av den positiva tolkningen som förespråkas av Carole Pateman i det klassiska verket *Participation and Democratic Theory*. Däri försvaras idén om att deltagande i sig föder bättre deltagande, att medborgare bör uppmuntras att delta i deliberativa diskussioner på till exempel sin arbetsplats för att bli bättre utrustade att delta även i statliga eller lokala demokratiska sammanhang (Pateman 1970, s. 45). Pateman framför också andra liknande strukturer som "tränar" medborgare i deltagande, som exempelvis familjeförhållanden: medborgare uppvuxna i medelklassfamiljer lär sig att de har rätt att delta, och skaffar sig dessutom ofta högre utbildning vilket ytterligare bidrar till deras motivation och medvetenhet kring deltagande (Pateman 1970, s. 49).

Patemans teori om deltagande som någonting positivt för demokratiprocessen stödjer och stöds alltså av Dahls demokratiteori, där deltagande och jämlikhet står i centrum, genom att belysa vikten av möjligheten till information, utbildning och likvärdigt deltagande på lägre nivåer för att alla medborgare meningsfullt ska kunna delta i demokratiska sammanhang (Pateman 1970, s. 83). Många av Patemans exempel är i olika arbetsmiljöer eller sociala strukturer, och är tänkta att vara empiriskt underlag till Dahls teorier (Pateman 1970, s. 45).

Medborgardialoger - jämlikt politiskt deltagande i praktiken

Medborgardialoger, olika typer av deliberativa diskussioner mellan makthavare och medborgare, är ett uttryck av det medborgerliga deltagande som teorierna ovan förespråkar. Dialogerna förs i olika format: vanligast är öppna möten i en fysisk lokal, men dialoger förekommer också till exempel genom sociala medier eller e-enkäter (SOU, 2016:5 s. 393). Oavsett vilket format de sker i finns ett gemensamt ramverk för hur medborgardialoger överlag bör gå till för att uppfylla sitt syfte som sammanställt av Sveriges Kommuner och Landsting i en handbok som kommunerna bör följa i sitt lokala arbete med medborgardialoger (SKL, 2013). Handboken har en stark förankring i den teoribildning kring demokrati, deltagande och jämlikhet som uppsatsen tar avstamp i, vilket kommer tydliggöras nedan. Då de flesta former av medborgardialoger inte är lagstadgade har kommunerna frihet att själva avgöra i vilken grad de vill arbeta med

medborgardialoger (SOU 2016:5, s. 388). Ambitionen att uppfylla SKL:s riktlinjer finns dock som sagt i de många svenska kommuner idag, och specificeras i dokumentationen av fallen respektive kommun gjort, vilket vi presenterar närmare i analysen i respektive falls bakgrundsbeskrivning.

SKL:s handbok berör alltså såväl vad kommunerna bör sträva efter, d.v.s. värden om fördjupad demokrati genom ökat deltagande, och hur de bör gå tillväga för att uppnå det. Nedan presenterar vi vår sammanfattning av handboken som vi sammanställt i sex riktlinjer, samt hur riktlinjerna anknyter till vår övergripande teori (SKL, 2013). Riktlinjerna är alltså extraherade ur SKL:s material och sammanställda av oss för att tydliggöra huvuddragen i handboken.

1. Kommunen bör vidta extra åtgärder om någon grupp är underrepresenterad och anstränga sig extra för att nå ut till den. Detta för att få ut ett så brett och legitimt material som möjligt från dialogen.
2. Kommunen bör tydligt meddela vad som avses med medborgardialogen, om det till exempel rör sig om att medborgarna endast ska komma med förslag eller om de kommer ha en medbestämmande makt, vilka roller som gäller för samtliga parter och vilka frågor som finns med på dagordningen och vilka som exkluderats.
3. Motiven bakom medborgardialogen bör vara sådana att de främjar den deliberativa demokratiprocessen, vilket betyder att motiven inte bör vara att övertala eller påverka medborgarna. Dialogerna ska istället vara medborgarnas chans att överlägga åsikter och olika alternativ, samt göra sina röster hörda ytterligare.
4. En dialog som är menad att erbjuda medbestämmande bör påbörjas i ett tidigt skede i beslutsprocessen, senare i beslutsprocessen blir endast information meningsfullt
5. Kommunen bör förvalta materialet från dialogerna väl och implementera det i sitt vidare arbete
6. Kommunen bör överväga vilken form av dialog, om någon, som är mest lämplig för projektet

I den första punkten ser vi såväl Dahls kriterium om möjlighet till utbildning och information som Patemans resonemang om att demokratiskt deltagande på "lägre" nivåer leder till en djupare demokrati i stort. Vidare tangerar också punkten Dahls resonemang om att vissa grupper av olika skäl är mindre benägna att delta på mötena. Att lägga särskild vikt vid de som är minst sannolika att delta är ett sätt att nå ut med information till alla grupper.

Den andra riktlinjen berör också Dahls kriterium om information såväl som hans kriterium om kontroll över den politiska agendan. Mängden och typen av information ses här som en avgörande faktor för huruvida medborgardialogerna kommer att fungera, så att medborgarna inte känner sig lurade eller maktlösa. Den tredje punkten vi summerat tar mer fasta på den deliberativa kvalitén i dialogerna, som framförs av både Dahl och Pateman som viktig för demokratin. SKL understryker här vikten av chansen att diskutera och överlägga såväl medborgare emellan som medborgare och beslutstagare emellan.

Den fjärde riktlinjen är en av de mest centrala för en medborgardialog då den påverkar hela processen, och tangerar både Dahls kriterier om effektivt deltagande och agendasättande. Om en medborgardialog hålls vid en tidpunkt då beslut redan tagits försvinner mycket av det som finns att vinna för medborgarna; agendan är redan satt av beslutstagarna och möjligheten att påverka resultatet av agendan är också så gott som borta, och mötet blir då som mest en möjlighet att ställa frågor och vädra missnöje. Den här problematiken går också att se i den femte riktlinjen som handlar om att beslutstfattare ska förvalta informationen de fått från dialogen på ett lämpligt sätt. Om dialogen inte lett till något nytt underlag tappar den sin mening, eftersom kommunen då inte heller kan implementera någonting. Här menar vi att Dahls kriterium om lika rösträtt går att se, eftersom en värdering om att informationen ska användas jämnt uttrycks. Även Dahls kriterium om effektivt deltagande i det att dialogen inte endast ska kunna hållas för sakens skull, utan ska generera någonting för samtliga parter.

Den sista riktlinjen om formatet för dialogen tangerar Dahls kriterier om kontroll över agendan samt jämlik möjlighet till information och upplysning. Ett väl valt format ger medborgarna möjligheten att till viss del kontrollera agendan och resultatet, medan avsaknad av dialog eller fel typ av dialog minimerar denna möjlighet. Dahls kriterium om information och utbildning ser vi eftersom medborgardialoger i en fördelaktig form är utbildande och upplysande, men i fel format kan ha motsatt effekt.

Metod och Material

Metod

Även om det finns indikationer på att deltagandet i medborgardialoger är ojämnt mellan olika socioekonomiska grupper är det svårt att mäta då kommuner inte för statistik på vilka som deltar

i medborgardialogerna (SOU 2016:5, s. 403). Vi har valt att förhålla oss till denna problematik genom att välja ut två olika kommuner där medborgarna kan definieras som generellt socioekonomiskt starka och en där medborgarna kan definieras som generellt socioekonomiskt svaga. Ingen kommun är helt socioekonomiskt homogen, men vi har valt förorter till storstaden Stockholm eftersom de är relativt små kommuner med tydliga övergripande socioekonomiska drag.

Genom att föra analysen med hjälp av socioekonomiskt definierade grupper istället för på individnivå kan vi förhålla oss till materialet som finns tillgängligt och problematisera jämlikhet utan att bristen på information om vilka individer som närvarat vid medborgardialogerna påverkar resultaten. Vi använder alltså det faktum att kommunerna är definierade socioekonomiskt, och att det är kommunernas medborgare som går på mötena. Den här premissen har också påverkat vilka socioekonomiska faktorer vi valt. Exempelvis har vi valt bort variablerna kön och ålder eftersom de inte tas upp i statistiken om kommunen, och istället valt att fokusera på variabler som mer övergripande utmärker kommunernas socioekonomiska status. För att få en tydlig koppling mellan teori och statistik förhåller vi oss till de variabler som Dahl lyfter fram som viktiga för att bestämma socioekonomisk status, alltså utbildning, yrke, inkomst och adress (Dahl 1961, s. 1341). De första tre mäts genom statistik från Statistiska centralbyrån och den sista tangeras genom de olika kommunerna.

Anledningen att vi valt Stockholms län är den dynamik som en storstadsregion innefattar. Vår ursprungliga idé var att jämföra olika stadsdelar inom en kommun, men på grund av brist på genomförda medborgardialoger i stadsdelar i en enhetlig kommun var det inte genomförbart. För att ändå hålla oss så nära den ursprungliga idén som möjligt valde vi istället två mindre kommuner inom Stockholms län. Förorts-kommunerna till Stockholm har många likheter, inte minst i sin relation till innerstaden. De är både egna kommuner men också en del av Stockholmsområdet, vilket gör dynamiken lik den som är mellan olika stadsdelar i en stad.

Det ena fallet vi valt är socioekonomiskt svaga Botkyrka och det andra socioekonomiskt starka Lidingö. Jämförelsen mellan kommunerna kan dels erbjuda resultat som poängterar skillnaderna mellan kommunerna men det är också möjligt att det finns gemensamma drag som potentiellt kan befästa en idé om att medborgardialoger i olika kommuner har liknande problematik. Samtidigt som vi avsiktligt valt fall med olika socioekonomisk status för att kunna undersöka de faktorerna har kommunerna också ett gemensamt sammanhang i att de båda bör sträva efter

SKL:s principer och är en del av Stockholms län, vilket reducerar risken för att andra faktorer skulle vara anledningen till skillnaderna och likheterna dem emellan. Utifrån den teoretiska utgångspunkt om sambandet mellan socioekonomisk ojämlikhet och politisk ojämlikhet ter det sig naturligt att inte jämföra två socioekonomisk svaga alternativt starka kommuner då dessa resultat inte möjliggör samma typ av problematisering eller diskussion som tar avstamp i jämlikhet.

Vi arbetar alltså med två analysenheter, något som är vanligt inom fallstudie-forskning för att kunna sätta saker i relation till varandra. Vår studie har alltså en jämförande ambition snarare än att vara en klassisk enfallstudie (Essaiason m.fl., 2017, s. 109). Analysenheterna är två kommuner som representerar olika socioekonomiska kontexter. Grunden för analysen ligger i förhållandet mellan SKL:s riktlinjer och fallens efterlevnad av och förhållande till dem. De sex punkterna vi extraherat ur SKL:s handbok är alla förankrade i de bakomliggande teorierna. Vi har alltså försökt visa att en kommun som uppfyller SKL:s riktlinjer indirekt också arbetar med att uppfylla en högre grad av jämlikt politiskt deltagande. Därför kommer vi nedan att jämföra fallen med SKL:s riktlinjer och då samtidigt i förlängningen även de övergripande teorierna.

Resultaten i analysen gör inte anspråk på att kunna generaliseras till en allmängiltig slutsats, då vi är medvetna om att två kommuner inte kan representera samtliga kommuner med liknande socioekonomisk status. Förhoppningen med vår studie är istället att erbjuda ett empiriskt tillskott till den tidigare teoribildningen och att bidra till att problematisera idén om politisk ojämlikhet i relation till medborgardialoger och dess utformning.

Material

Materialet vi använt oss av utgörs dels av olika sorters interna, kommunala dokument som ger en överblick och förståelse för vilka frågor som kommer på agendan, vilka tidsramar olika projektet haft och vilka önskemål som har framförts genom medborgardialogerna. Det är viktigt att vi här förhåller oss till riskerna med att materialet producerats av en beroende aktör och i förlängning kan bli tendentiöst (Essaiason m.fl 2017, s. 293-296). Det är inte orimligt att anta att kommunerna vill framställa dialogerna som verkningsfulla, deliberativa och allmännyttiga eftersom de är ytterst ansvariga för dialogerna och dess kvalité. Av den här anledningen har vi också använt oss av fallstudier och granskande artiklar som behandlar medborgardialogerna ur andra perspektiv som kompletterar och ifrågasätter förstahandsmaterialet. Eftersom det i vissa av fallen förekommer dialog eller debatt som sker utanför den lokalpolitiska kontexten är mediala

inlägg även av relevans för att kompensera samt förklara den brist på kommunalt material som präglar vissa av fallen.

För att motivera våra val av fall och legitimera varför vi identifierat dem som låginkomsttagar- respektive höginkomsttagarkommuner har vi inkluderat statistik från Statistiska Centralbyrån som mäter relevant socioekonomisk data på kommunerna, vilket vi tror kommer komplettera helhetsbilden och förståelsen av kommunerna. Dessa data avspeglar de variabler som Dahl anser vara centrala för att bestämma socioekonomisk status (Dahl 1961, 1341).

Analys

Del 1

Botkyrka

Socioekonomisk status

Medelinkomsten i Botkyrka var 2017 den lägsta i hela Stockholms län på cirka 277000 kronor i årsinkomst. Arbetslösheten i kommunen uppmättes samma år till 10,7 %. Vidare är den generella utbildningsnivån låg; endast 15% av medborgarna i Botkyrka har mindre än tre års eftergymnasial utbildning och endast 20% mer än tre år (SCB, 2018). Botkyrka kan utifrån dessa data, som avspeglar Dahls teoretiska resonemang om utbildning, inkomst, yrke (Dahl 1961 s. 1341), klassificeras som en socioekonomiskt svag kommun.

Tabell 1.1 Socioekonomiska variabler Botkyrka kommun 2017:

Variabel	Mätvärde
Medelinkomst	277000 kr
Arbetslöshet	10,7 %
Utbildning- mindre än tre år eftergymnasial	15%
Utbildning- mer än tre år eftergymnasial	20%

(SCB, 2018)

Bakgrund till Botkyrka och fallet om Albyberget

Botkyrka har haft höga ambitioner med demokratiutveckling, kanske som en konsekvens av ett sviktande och ojämnt valdeltagande i kommunen. I det kommunala valet 2014 uppmättes ett genomsnittligt deltagande på strax över 71% vilket är under det nationella genomsnittet, och i området Albyberget i kommunen röstade enbart cirka 40% vilket var lägst i hela kommunen (Valmyndigheten 2018). Det har alltså funnits ett behov för kommunen att uppmuntra deltagande, vilket har avspeglats i deras demokratiarbete. Kommunen har exempelvis tagit fram en egen handbok i hur medborgardialoger på bästa sätt ska skötas i kommunen (Botkyrka Kommun 2007). Särskilt med stadsförnyelse har Botkyrka jobbat frekvent och målmedvetet med medborgardialog: 2012 fördes exempelvis en digital medborgardialog i stadsdelen Tullinge där 335 personer deltog, vilket ansågs vara en lyckad dialog då så pass många medborgare deltog i ett så liten stadsdel. Kommunen fick till och med en speciell hyllning av Lena Langley, projektledare för medborgardialog-projektet på SKL, som framhöll att Botkyrka statuerat ett gott exempel (Botkyrka Kommun 2012).

Trots de tidigare lyckade projekten och de uttalade ambitionerna om ett utvecklande demokratiarbete är Botkyrka ett uppmärksammat exempel på ett misslyckat användande av medborgardialoger. I ett stadsförnyelseprojekt i området Albyberget i Botkyrka arbetade kommunen till en början i enlighet med tidigare projekt, men när det utvecklades till en utförsäljning av det kommunala bostadsbolaget upphörde detta (Tahvilzadeh 2015, s. 29-30). Redan under tidigt 2000-tal fördes olika typer av dialoger med medborgarna i stadsdelen; 2000-2005 fördes exempelvis Albydialogen, en allmänt hållen dialog om olika politiska frågor, och 2007-2008 utvecklades detta vidare där man i mindre grupper med demografisk spridning pratade om den fysiska miljön i Alby inför den kommande stadsförnyelsen. Medborgardialogerna fortlöpte under tidigt 10-tal, men ett visionsdokument etableras parallellt som blev ett första steg mot utförsäljningen av det kommunala bostadsbolaget (Tahvilzadeh 2014, s. 29-30).

När det blev känt för medborgarna att förändringarna i stadsdelen skulle påverka karaktären på området avsevärt, samt att det skulle resultera i en hyreshöjning på upp till 50%, blev de angelägna om att få till en medborgardialog för att visa sitt missnöje (Tahvilzadeh 2015, s. 31). Medborgarna framhöll att merparten av dem inte skulle kunna bo kvar i kommunen om förändringarna gick igenom, eftersom deras inkomst inte skulle tillåta de nya hyrorna (Tahvilzadeh 2015 s. 32). Kommunen framhöll att bostäderna var i stort behov av renovering och

att det måste bekostas på något sätt, samt att det bästa tillgängliga alternativet var att sälja bostäderna till en resursstark aktör som på lång sikt skulle vara till nytta för alla i kommunen (Tahvilzadeh, 2015 s. 31). Dessa argument framfördes dock inte direkt till medborgarna, eftersom den efterfrågade medborgardialogen inte hölls av kommunen. Några öppna möten hölls av andra aktörer som till exempel den socialdemokratiska föreningen i kommunen och hyresgästföreningen för husen ifråga (Tahvilzadeh 2015, s. 32, 33). Avsaknaden av medborgardialoger med närvarande representanter från kommunen ledde till att medborgarnas åsikter istället togs i form genom demonstrationer (Tahvilzadeh 2015, s. 5) och en medial debatt (Ahlström 2014; Fattah & Dominguez 2013). Den transparens och demokratifrämjande politik som tidigare präglat Botkyrka kommun ersattes alltså av öppen konflikt och större sprickor mellan de folkvalda tjänstemännen och medborgarna.

Istället för att utlysa medborgardialog valde kommunen att arbeta på andra sätt för att driva projektet framåt. Exempelvis anlidade kommunen en lokal entreprenör med det specifika syftet att locka över medborgarna till kommunens sida (Tahvilzadeh 2015 s. 34). Även medborgarna försökte få sina röster hörda på andra sätt, till exempel skrev 6500 medborgare under en protestlista mot den kommande utförsäljningen (Tahvilzadeh 2015 s. 35). Den räknades dock bort när en del av underskrifterna ogiltigförklaras av kommunen och endast ett par dagar efter inlämningen togs ett beslut (Tahvilzadeh 2015, s. 28-35). Utfallet blev att bostäderna såldes till ett privat bostadsbolag trots att detta bostadsbolag inte ansåg uppfylla de ursprungliga krav man hade på en köpare (Prot. 2013:376).

SKL:s riktlinjer i fallet Albyberget

Då Botkyrka kommun har tydliga ambitioner att efterfölja SKL:s riktlinjer är det anmärkningsvärt att den vid en så kritisk tidpunkt valde att inte utlysa någon medborgardialog. De medborgardialoger som hölls arrangerades av föreningar som inte förbundit sig eller strukturerat sitt arbete enligt riktlinjerna (Tahvilzadeh 2015, s. 33), vilket minskar sannolikheten att de uppfyller dem. Dessutom fråntog upplägget medborgarna möjligheten att direkt få tala till tjänstemän med beslutsfattande positioner, vilket minskade deras möjligheter till medbestämmande. Botkyrkas tidigare goda erfarenhet av medborgardialoger, inte minst i Alby, gör det anmärkningsvärt att de inte tillgodosåg medborgarnas önskan i fallet om utförsäljningen. Frånvaron av medborgardialoger mellan medborgare och beslutsfattare i de kritiska skeendena av konflikten ledde till misstänksamhet och misstro gentemot kommunen, vilket renderade i proteströrelsen Alby är inte till salu (Farran-Lee 2013).

Valet att inte initiera en medborgardialog kan alltså tolkas som skadande för demokratin och deltagandet i kommunen och sägas strida mot SKL:s riktlinje som specificerar att kommunen ska välja den mest lämpliga metoden. Det är svårt att se hur kommunen skulle kunna motivera sitt val att inte föra en dialog överhuvudtaget med annat än att det inte låg i deras intresse, vilket strider mot ytterligare en av SKL:s riktlinjer om motivet bakom valen kommunen gör. Dessutom förekom det förutom bristen på deliberativ diskussion istället aktiva övertalningsförsök från kommunens sida, vilket illustrerar hur kommunen misslyckades att uppfylla SKL:s riktlinje om att medborgarna ska ges tillfälle att påverka, samt att möten med medborgarna inte ska användas för att influera eller "vinna över" medborgarna. Att hyra in en lokal personlighet definieras visserligen inte som en medborgardialog, men då det användes som kontakt *istället för* medborgardialog ter det sig som ett sätt för kommunen att undvika riktlinjerna för att uppfylla sina egna syften. Även valet att hålla kommunikationen med medborgarna via andra kanaler än dialoger, som exempelvis debatten i media och protester som arrangerats av medborgare utanför kommunens byggnader (Tahvilzadeh 2015, s. 5), kan ses som motvilja att hålla en deliberativ dialog och istället endast vilja informera om redan tagna beslut.

Mycket av frustrationen medborgarna upplevde med avsaknaden av dialog grundade sig i att de förväntade sig en möjlighet till inflytande över beslutet som de inte fick (Tahvilzadeh 2015, s. 6). Botkyrka har alltså i fallet med Albyberget inte lyckats uppfylla SKL:s riktlinje om att det bör finnas klarhet i om medborgarna har en medbestämmande roll eller inte. Problematiken kan tänkas härstamma från det faktum att dialogerna inte arrangerats av kommunen (Tahvilzadeh 2015, s. 32-33), vilket gör att den relation som tidigare funnits mellan arrangör och deltagare inte finns här. De många tidigare framgångsrika medborgardialogerna som förts i kommunen kan tänkas skapa en förväntan på hur dialogerna ska gå till och även vad medborgarna förväntar sig för grad av inflytande. När tidigare dialoger erbjudit medborgarna reella möjligheter till inflytande förväntas det rimligtvis av medborgarna även i nästa dialog, varför en avsaknad av transparens gällande vilken roll medborgarna har i dialogen här skapat problem. Även det faktum att kommunen tidigare erbjudit medbestämmande i mindre kritiska skeden av processen skapar en inkonsekvens med följden att kommunen sämre följer SKL:s riktlinjer.

Enligt SKL är det viktigt att dialoger där medborgarna ska kunna påverka hålls tidigt i beslutsprocessen. I fallet med Alby valde kommunen dels att försöka undvika dialoger överhuvudtaget, dels att lämna de dialoger som hölls till ett mycket sent skede i

beslutsprocessen. Utförsäljningen hade vid tiden för dialogerna som arrangerades av andra aktörer redan planerats till den grad att kommunen förhandlade med potentiella köpare. Detta minskade möjligheterna för medborgarna att vara en del av underlaget och medbestämmandet i projektet. I ett socioekonomiskt utsatt område som Albyberget som dessutom har ett lågt valdeltagande blir också SKL:s riktlinje om att kommunen bör vidta åtgärder för att se till att underrepresenterade grupper blir representerade en övergripande problematik. Att kommunen inte har utlyst medborgardialoger vid de tidpunkter som behövts i ett område som präglas av socioekonomisk utsatthet gör alltså att de misslyckats med att arbeta efter SKL:s riktlinjer både gällande tid i beslutsprocessen men också avseende representation.

Sammantaget gör problematiken ovan att implementering av medborgarnas åsikter försvåras: om dialoger inte hålls i lämpliga former vid en tid innan besluten tagits med medborgare som vet vad de förväntas göra är det svårt att se hur någon av parterna kan gynnas. Att medborgardialogen utlyses sent i beslutsprocessen då många beslut och överväganden redan är gjorda kan också ha bidragit till detta misslyckande eftersom en dialog inte kan ha syftet att samla in mer underlag för ett rättvist beslut om beslutet redan är taget. Botkyrkas arbete med medborgardialoger i fallet om utförsäljningen av Albyberget har alltså inte lyckats uppfylla SKL:s riktlinjer. Deras tidigare arbete med medborgardialoger överensstämde betydligt bättre överens med hur SKL framhåller att kommunerna bör arbeta i vissa avseenden. Det är värt att notera att de tidigare, mer lyckade medborgardialogerna berörde mindre politiskt känsliga och mindre komplexa frågor.

Lidingö

Socioekonomisk status

Lidingö är på många sätt Botkyrkas socioekonomiska motsats. Medelinkomsten är den näst högsta i Stockholms län och uppmäts till ungefär 4700000 kronor medan arbetslösheten i kommunen är låg på endast 3,7%. Av Lidingös medborgare har 18% en eftergymnasial utbildning på mindre än tre år och nästan hälften, 47%, har en på mer än tre år (SCB, 2018).

Tabell 1.2 Socioekonomiska variabler Lidingö kommun 2017:

Variabel	Mätvärde
Medelinkomst	470000
Arbetslöshet	3,7%

Utbildning-mindre än tre år eftergymnasial	18%
Utbildning-mer än tre år eftergymnasial	47%

(SCB, 2018)

Bakgrund till Lidingö och fallen Centrum/Torsvik samt Lidingöhem

Lidingö kommun har ett högt valdeltagande till kommunfullmäktige: det uppmättes till 88% 2018 (Valmyndigheten 2018). Medborgarna är alltså intresserade av att delta politiskt i mer traditionella demokratiformer, men utöver det finns också ett engagemang för medborgardialoger av olika slag som också har haft höga deltagarsiffror (Lidingö Stad 2013a). Lidingö kommun har inte sammanställt någon egen handbok i medborgardialoger, utan beskriver istället principer att jobba efter projekt för projekt. På kommunens hemsida under fliken för ett stort stadsförnyelseprojekt i Centrum/Torsvik beskriver de exempelvis efter vilka ideal de kommer arbeta med det (Lidingö Stad 2013c). Här uppges att olika sorters möten kommer att hållas för syftet som exempelvis att få information, ställa frågor samt bidra med kunskap och idéer (Lidingö Stad 2013c). Särskilt två stadsförnyelseprojekt har varit föremål för dialog i kommunen: dels det tidigare nämnda området Centrum/Torsvik, men också utförsäljningen av fastighetsbolaget Lidingöhem.

Det stora stadsförnyelseprojektet kring området Centrum/Torsvik, där kommunen ville få in synpunkter på vad medborgarna särskilt värderade när förändringar skulle göras i området, har gett anledning till flera medborgardialoger på Lidingö. Tre kortare dialogmöten hölls med syftet att ge information och möjlighet för medborgarna att ställa frågor, men inget fysiskt möte med möjlighet för diskussion hölls (Lidingö Stad 2013d). Merparten av medborgardialogen fördes istället genom individuella, inskickade förslag som kommunen initierade tidigt i processen. Fem förslag på framtidsscenario för området presenterades som medborgarna under en månads tid kunde rösta på, samt skicka in förslag via post eller olika internetkanaler (Lidingö Stad 2013b). Engagemanget var högt, med 2360 deltagare, och många frågor och synpunkter lyftes fram som till exempel en överdäckning av trafikdäcket i Torsvik för att få en grön och tyst entré, att grönområdena på Torsviksberget ska bibehållas och att färre bostäder än de som framkommit i kommunens förslag önskas (Lidingö Stad 2013a). Överlag gällde synpunkterna alltså stadens estetik i form av grönska och typen av arkitektur: sammantaget ville medborgarna att kommunen skulle behålla Lidingös småstadskaraktär och identitet som hälsans ö (Lidingö Stad 2013b).

Lidingö kommun använde resultaten genom att sammanställa två nya förslag som medborgarna sedan skulle få ta ställning till i en folkomröstning (Lidingö Stad 2013b). Kommunen valde alltså att komplettera medborgardialogen med en annan deltagandemetod för att följa upp dialogerna och ta vara på medborgarnas bidrag. Vid det här skedet uppstod en konflikt mellan kommun och medborgarna, vilket ledde till att protestgruppen "Rädda Lidingö" växte fram. Rädda Lidingö menade att kommunen godtyckligt sorterat bort nästan en tredjedel av de synpunkter som skickats in av medborgarna och alltså inte använt resultaten av medborgardialogen på ett rättvist sätt, samt att de alternativ som sedan presenterats till folkomröstningen var undermåliga och representerade medborgarnas synpunkter dåligt (Majlard 2014). Kommunstyrelsens ordförande förnekade att de valt att sälla bort vissa synpunkter (Majlard 2014). Det uppstod alltså en diskrepans mellan situationen som kommunen presenterade och den som medborgarna upplevde.

Medborgardialogerna kring Centrum/Torsvik-projektet blev alltså ifrågasatta av medborgarna, men var alltså ett inslag i kommunens arbete. Det andra projektet kring fastighetsbolaget Lidingöhem saknade medborgardialoger helt. Lidingöhem var vid tiden för projektet det kommunala bostadsbolaget i Lidingö med ett flertal hyresrätter, äldreboenden och andra lokaler i kommunen (Hem&Hyra 2017). När den kommunen beslutade att driva igenom en försäljning av bolaget till privata aktörer protesterade de boende i Lidingö (Hyresgästföreningen 2015). Med målet att lyckas få till en folkomröstning i frågan samlades hela 4700 underskrifter in, vilket var över 10 % av befolkningen i kommunen och räckte därför till för att frågan skulle tas vidare (Lidingö Stad 2015). Folkomröstningen önskades av medborgarna för att få en möjlighet att ta ställning till huruvida det kommunala bostadsbolaget skulle förbli kommunalt ägt eller inte (Lidingö Stad 2015). Kommunfullmäktige röstade dock nej till folkomröstningen då frågan ansågs för komplex för att kunna besvaras i en folkomröstning och beslutet blev istället ett godkännande av utförsäljningen (Lidingö Stad 2016). Det tidigare begränsande men närvarande inflytande medborgarna haft i dialogerna kring utvecklingen i Centrum/Torsvik fick de alltså inte erhålla i konflikten kring Lidingöhem. Lidingöhems vd, Bjarni Gudmundsson, framhöll dock att de satt krav på eventuella nya ägare som skulle vara till medborgarnas bästa: bland annat skrevs det in i kontraktet att det skulle bli kostsamt för den nya ägaren att sälja vidare eller förändra karaktären på lägenheterna genom att exempelvis göra dem till bostadsrätter istället för hyresrätter (Hem&Hyra 2017). Steg togs alltså för att försöka tillgodose att de dåvarande hyresgästerna skulle kunna bo kvar i sina lägenheter.

Även om en folkomröstning aldrig blev av i Centrum/Torsvik fortsatte processen ändå med öppenhet och nya förslag som medborgarna fick ta ställning till. I fallet med Lidingöhem, där medborgarna engagerade sig för en folkomröstning, slutade det med att kommunen klargjorde via sin hemsida att någon folkomröstning inte skulle bli av (Lidingö Stad 2016). Folkomröstning bedömdes som olämpligt eftersom det inte var en typisk ja och nej-fråga och kommunen såg bättre vägar framåt i konflikten, medborgarnas åsikter till trots (Claesson 2016). Kommunens beslut och motivering har fått kritik, då en folkomröstning inte med nödvändighet var mer lämplig i fallet Centrum/Torsvik utifrån kommunens egen argumentation (Majlard 2014). Att kommunen inte tillsatte något annat typ av möte eller möjlighet att framföra synpunkter för att möta medborgarnas engagemang i frågan kan också ifrågasättas, eftersom de tidigare haft dialoger om frågor som medborgarna varit mindre intresserade av att diskutera.

Problematiken om vilken typ av fråga kommunerna är beredda att öppna en dialog om menar vi fångas väl upp av "parkbänksproblemet", d.v.s. att makthavarna endast vill inkludera medborgarna i bestämmanderätten när det rör sig om mindre betydelsefulla frågor, exempelvis vilken färg kommunens parkbänkar ska ha (Tahvilzadeh 2015, s. 39). I fallet Centrum/Torsvik avhandlades stora områden men mindre förändringar, gällande till exempel hur grönområden skulle utformas. Då erbjöd kommunen villigt medborgardialog och folkomröstning, och uppmuntrade medborgarna att delta. Fallet med Lidingöhem berör mer komplexa politiska frågor, såsom varför billiga hyresrätter ska bli bostadsrätter och om det är hållbart att privata aktörer äger merparten av lägenheterna i en kommun. Även om invånarna i Lidingö överlag har hög socioekonomisk status och möjligen i vissa fall klarar av en hyreshöjning har de ändå rätt att ifrågasätta varför privatiseringen bör ske. I fallet om Lidingöhem var medborgardialogerna helt frånvarande, kommunikation fördes indirekt via media och kommunen nekade till folkomröstning trots att medborgarna initierade en namninsamling: kommunen var alltså långt mer motvillig att diskutera stora, svåra frågor än mindre, lättare frågor.

SKL:s riktlinjer i fallen Centrum/Torsvik och Lidingöhem

Hur medborgardialogerna sett ut i konflikterna kring Lidingöhem och Centrum/Torsvik har alltså på flera sätt skilt sig åt. Dialogerna kring Centrum/Torsvik utlystes relativt tidigt i processen, även om de handlade om *hur* området skulle utvecklas och inte om *ifall* det skulle utvecklas. SKL:s riktlinje om att dialogerna ska initieras på ett tidigt stadie kan alltså sägas ha mötts relativt bra i Centrum/Torsvik, men inte alls i fallet om Lidingöhem då inte en enda dialog initieras

någon gång under processen. En dialog hade möjligtvis på ett tidigt stadium kunnat förhindra en del av de protester och det missnöje som projekten senare präglats av.

Vidare finner vi det anmärkningsvärt att både Lidingö Stad och medborgarna i Lidingö försökt få folkomröstningar i de olika projekten. I Centrum/Torsvik föreslogs det av kommunen och i Lidingöhemskonflikten önskades det från medborgarna, men att ingen av folkomröstningarna genomfördes. I båda fallen har den motsatta parten varit negativt inställd till den andres förslag, antingen folkomröstningen i sig eller innehållet i den. Det i sig menar vi belyser en brist i de medborgardialoger som har eller potentiellt borde ha använts i projekten, eftersom det vittnar om att ingen enighet kring varken agenda eller graden av medbestämmande kunnat uppnås. Medborgarnas försök till folkomröstning kan ses som ett försök till att skaffa sig det inflytande de tidigare haft via medborgardialoger. För att uppfylla SKL:s riktlinje om rollfördelning, agenda och medbestämmande hade kommunen behövt vara tydligare och mer konsekventa i sina handlingar: tydligare eftersom medborgarna bör få veta vilken makt de faktiskt har i dialogerna, och mer konsekventa eftersom det är godtyckligt att utan anledning dra tillbaka ett medbestämmande som tidigare givits utan någon motivering. Vidare hade riktlinjen uppfyllts bättre om medborgarna kunnat formulera egna förslag istället för att rösta på färdiga paket, så att en känsla av att få sätta agendan infunnit sig. Kanske hade medborgarna kunnat formulera förslagen till folkomröstningen under deliberativa former istället för att rösta på färdiga förslag de inte kände passade deras vision?

Formatet på medborgardialoger skiljer sig åt projekten emellan. I Lidingöhem uppfylldes riktlinjen om lämplig dialogform inte alls, eftersom kommunen valde att inte ha någon dialog överhuvudtaget trots stort intresse och motstånd från medborgarna. Formatet som valdes i Centrum/Torsvik, att individuellt skicka in synpunkter, ledde visserligen till att många deltog men tog samtidigt bort den deliberativa aspekten av att kunna utbyta åsikter, diskutera och resonera. De öppna möten som hölls utöver insickan hade kunnat vara ett komplement för att tillgodose detta, men användes istället uttryckligen till att ge information och svara på frågor. Hur väl Lidingö lyckats här med att följa SKL:s riktlinje om att välja en lämplig form för dialogerna kan alltså ifrågasättas. De kan sägas ha valt ett praktiskt format, eftersom många kunde delta, men när det inte kompletteras med en möjlighet till debatt kan det ifrågasättas om formatet i slutändan gynnade medborgarna. Visserligen ges medborgarna i någon mån möjlighet att uttrycka sig om kommunen tar tillvara på de individuella åsikterna, men aspekten av just dialog mellan två parter försvinner och ersätts med enskilda åsikter som riktas mot en endast

mottagande kommun, vilket skapar en ojämn maktbalans eftersom kommunen sitter på all information och all deliberativ möjlighet medan medborgarna är isolerade och svarar på redan ställda frågor.

Debatten fördes alltså utan att medborgarna fick någon arrangerad möjlighet att prata med varandra och uppmuntrades ta ställning till färdiga visioner, vilket mer liknar ett representativt val än en medborgardialog. Kommunen misslyckas alltså med att uppfylla riktlinjen SKL ger om att motiven bakom medborgardialogerna bör vara att främja det deliberativa mötet. Med det sagt uppfyller Lidingö dock andra halvan av riktlinjen bättre, som understryker att dialogerna inte ska vara ett tillfälle för kommunen att påverka medborgarnas åsikter. Något kritiskt skulle deras val att presentera färdiga visioner kunna ses som ett försök att styra medborgarna, men inga uttryckliga försök att övertala medborgarna om ett visst förslag går att finna.

Ambitionen att följa SKL:s riktlinje om att implementera materialet som samlats in under dialogen är något av det som skiljer konflikterna i Lidingö åt mest. I Centrum/Torsvik försökte kommunen uppfylla det genom att arbeta om materialet från den första dialogen till en folkomröstning, men utförde eventuellt sammanställningen på ett felaktigt sätt. Formellt uppfyllde kommunen kravet, men medborgarnas bild är en annan. I konflikten kring Lidingöhem fastställde kommunen helt enkelt att frågan var för komplex och att de ensamma skulle behålla all bestämmanderätt i fallet. Eftersom kommunen valt att inte föra medborgardialog är beslutet visserligen konsekvent med tidigare ställningstaganden, men kanske borde ha reviderats under omständigheterna av det stora motståndet från medborgarna. När medborgarna visar stort engagemang för en fråga, genom exempelvis protestorganisationen "Stoppa försäljningen av Lidingöhem" och de insamlade underskrifterna menar vi att kommunen borde använda materialet de erhåller för att illustrera för medborgarna att deras medverkan är önskvärd och tas på allvar i enlighet med SKL:s riktlinjer, även om det rör sig om annat deltagande än en regelrätt medborgardialog.

Slutligen skiljer sig konflikterna åt i det att försäljningen av Lidingöhem påverkar andra demografiska grupper än vad stadsförnyelsen i Centrum/Torsvik gör. Kommunen bör i enlighet med SKL:s riktlinje om att representera svagare samhällsgrupper prioritera dialog i Lidingöhem-fallet extra mycket, men har inte lyckats med det. I Centrum/Torsvik protesterade medborgarna mot kommunens vilja att bygga fler höga lägenhetsbyggnader, medan konflikten kring Lidingöhem berörde en utförsäljning av just sådana, billigare lägenheter. Kommunens

angelägenhet att bedriva medborgardialog borde i enlighet med SKL:s riktlinje varit högre när konflikten gäller utförsäljning av kommunala lägenheter än när den gäller grönområden och naturmiljö. Genom att prioritera dialoger i Centrum/Torsvik och utesluta dialoger om Lidingöhem har kommunen alltså misslyckats med SKL:s riktlinje om att representera underrepresenterade och svagare socioekonomiska grupper.

Del 2

Resultaten från del ett av analysen kommer utgöra grunden för den jämförelse av fallen vi nu kommer att göra, vari både likheter och olikheter relaterade till socioekonomiska skillnader och relaterade till händelseförloppen i fallen kommer att tas upp. Den socioekonomiska ojämlikheten mellan kommunerna har presenterats ovan i tabellerna 1.1 och 1.2, och illustrerar hur medborgarna i kommunerna generellt har olika inkomst, arbetsysselsättning och utbildning. Trots denna ojämlikhet mellan kommunerna finns det många exempel på liknande problematik i deras arbete med medborgardialoger. I den här delen av analysen kommer vi att belysa och problematisera dessa likheter och olikheter i en jämförelse av kommunerna.

En fundamental likhet mellan dialogerna som förts om Albyberget och Lidingöhem är att de båda berör en utförsäljning av ett kommunalt bostadsbolag. Detta är alltså en problematik som finns, och något som medborgarna motsätter sig, i såväl socioekonomiskt starka som svaga områden. Hur kommunerna valt att hantera situationen ter sig också likt: istället för att uppmuntra medborgerligt deltagande, antingen genom medborgardialog eller någon annan deliberativ metod som folkomröstning, väljer kommunerna i fråga om utförsäljningarna att gå emot sina tidigare handlingsmönster. Både Botkyrka och Lidingö har innan fallen med utförsäljningarna uppvisat stor vilja att följa SKL:s riktlinjer och arbetat mycket med medborgardialoger, men sedan valt att sluta när medborgarna velat delta i besluten om utförsäljningarna. Parkbänksproblemet, som illustrerar att endast relativt lätta frågor tillåts vara föremål för dialog, är här en gemensam nämnare. Socioekonomisk status påverkar alltså i fallen inte graden av medbestämmande om kommunen beslutat att frågan är för stor eller viktig för att dela medbestämmandet: i slutändan har kommunerna makten att välja vilka frågor som står på agendan för medborgardialoger.

I brist på arrangerade medborgardialoger i både Albyberget och Lidingöhem har konflikten fått ta plats i alternativa kanaler som media, vilket har sett dåligt ut för kommunerna. Politikerna som drivit fallen har blivit ifrågasatta offentligt via mediedebatten, och kommunens tidigare rykte om

gott demokratiarbete har svärtats ner (Tahvilzadeh 2015, s. 6). Här är det värt att notera att ett av medborgardialogernas syfte är att öka känslan av tilltro till systemet och makthavarna. Att först hålla medborgardialoger på ett fungerande sätt och sedan dra tillbaka dem har haft motsatt effekt i båda kommunerna: medborgarna har tagit andra vägar för att uppnå en diskussion vilket har gjort att kommunerna förlorat kontrollen över formatet för medborgarna att uttrycka sitt missnöje i.

De mediala debatter som förts i fallet om Centrum/Torsvik, Lidingöhem och Albyberget var en del av den motståndsrörelse som tog form i respektive kommun. I båda fallen går det att se likheter i mobiliseringen med offentliga protester, debatt i media och namninsamlingar. Motståndsgrupperna "Rädda Lidingö", "Stoppa försäljningen av Lidingöhem" och "Albyberget är inte till salu" illustrerar mönstret som går att finna. Gemensamt för båda fallen är också att dessa proteströrelser och det mediala motståndet trots sin genomslagskraft inte lyckades påverka beslutet i den önskade riktningen. Med andra ord kunde inte dessa ansträngningar ersätta det inflytande medborgardialogerna är menade att tillföra.

Att socioekonomisk svaga respektive starka grupper organiserar sig på ett så likartat sätt trots sina olika tillgångar till resurser är intressant med tanke på Dahls studie som visade att graden av politiskt deltagande påverkas av tillgång till resurser (Dahl 1961, s. 1341). Botkyrkas medborgare borde alltså haft svårare att mobilisera sig än Lidingös medborgare som en konsekvens av ojämlikheten mellan kommunerna. Å andra sidan menar Dahl också att andra faktorer för hur sannolikt politiskt deltagande är spelar in, som exempelvis det förväntade resultatet av ansträngningarna och hur mycket som står på spel, vilket skulle kunna förklara att motståndsrörelserna är så lika: Botkyrkas tidigare goda erfarenheter av möjlighet till medbestämmande hade möjligen effekten att medborgarna trodde sig kunna påverka om de gjorde sina röster hörda. Ett sådant resonemang skulle kunna förklara varför de socioekonomiska faktorerna inte påverkade utfallet i just det avseendet. Vidare stod betydligt mycket mer på spel för invånarna i Botkyrka i fallet om Albyberget: där handlade det om att inte ha råd att betala hyran och kanske även jobbet om de tvingats flytta alltför långt. På Lidingö handlade det visserligen också om en bostadsutförsäljning och höjda hyror, men för en grupp med generellt sett bättre möjlighet att klara av de nya hyrorna, vilket kan förklara varför Botkyrkas invånare var mer angelägna att påverka beslutet och därför organiserade sig mer än de i normala fall skulle ha gjort. Organiseringen av medborgarna föll alltså i fallen ut på liknande sätt trots de socioekonomiska skillnaderna.

Det finns alltså mycket likheter mellan kommunerna, men det finns också en del olikheter. Exempelvis kan Botkyrka sägas vara i större behov av medborgardialoger, eftersom höjda hyror och försvagat inflytande över sin boendeform kan innebära betydligt större förändringar för dem än för Lidingöborna. Medborgarna i Botkyrka har inte samma socioekonomiska förutsättningar att klara av ofördelaktiga utfall, vilket gör behovet av en medborgardialog mer akut i en kommun som Botkyrka. Vidare är valdeltagandet så pass mycket högre i Lidingö att det är troligt att den genomsnittliga medborgaren redan har deltagit i den lokala beslutsprocessen genom att rösta i det kommunala valet. Utan detta valdeltagande, som t.ex. i Botkyrka där det är betydligt lägre och i synnerhet i Albyberget, har kommunen redan i förstadiet till ett stadsförnyelseprojekt ett väldigt dåligt underlag att göra bedömningar angående medborgarnas preferenser.

Vi ser alltså inte någon markant skillnad i hur de olika kommunerna lyckats efterleva riktlinjerna, men däremot att det blir desto viktigare ju lägre det politiska deltagandet och den socioekonomiska statusen som präglar kommunen är. Detta för att uppfylla ett av medborgardialogernas syfte: att motverka snedvriden fördelning av politiskt deltagande och inflytande, i synnerhet en sådan som sker baserat på socioekonomiska skillnader. Rent teoretiskt skulle det kunna innebära att den politiska jämlikheten mellan kommunerna i fråga skulle öka om Lidingö hade mindre bra medborgardialoger. I praktiken är det dock mer eftersträvansvärt att en kommun med lägre politiskt deltagande lägger mer resurser på att öka deltagandet genom goda medborgardialoger och på så sätt närmar sig kommuner som har ett högt valdeltagande. Potentialen hos medborgardialoger att både kompensera för avsaknaden av valdeltagande och höja det politiska intresset finns alltså i såväl socioekonomiskt svaga som starka kommuner, men behövs möjligen mer i de förstnämnda. Samtidigt finns risken att en mindre lyckad dialog istället skadar just det den haft som intention att stärka, som exempelvis förtroende för den politiska ledningen, aktivt deltagande och den representativa demokratin. I en demokrati kan inte varje medborgares åsikt alltid få fullt gehör, men i enlighet med SKL:s riktlinjer så bör de, till skillnad från vad som var fallet kring Albyberget och Lidingöhem, åtminstone ge medborgarna möjlighet att få uttrycka sin åsikt och utgöra en del av det underlag som ligger till grund för kommunens beslut.

Avslutande diskussion

Analysen av Botkyrka och Lidingö har belyst om och hur kommunerna följt SKL:s riktlinjer samt problematiserat den socioekonomiska ojämlikheten mellan kommunerna. Avslutningsvis

kommer vi att reflektera över medborgardialogernas utfall, återkoppla dem till den kritik mot medborgardialoger som presenterades i inledningen och även problematisera huruvida SKL:s riktlinjer är för strikta, för svaga eller kanske bara behöver få ta mer plats i kommunernas arbete.

Fastigheterna på Albyberget såldes till en riskkapitalist som aldrig tidigare förvaltat bostäder och inte skrev på något åtagande om att på ett långsiktigt sätt se efter lägenheterna. Efter fem år hade de renoverats, hyrorna höjts och ägaren sålde dem vidare med vinst (Björklund 2017, Björklund 2018). Lidingöhem säljer kontinuerligt av sina lägenheter bit för bit till olika privata köpare: 2017 såldes exempelvis 91 lägenheter till det privata bolaget Podium (Hem&Hyra 2017). Lidingö har i större utsträckning än Botkyrka försökt behålla de befintliga hyresgästerna och se till att köparen blir långsiktig genom att lägga in spärrar i kontraktet (Hem&Hyra 2017). Om detta kommer att gälla även för resterande försäljningar är oklart eftersom det är för nära i tid.

De slutliga utfallen och händelseförloppen under konflikterna som vi redogjort för i analysen illustrerar att medborgarna i de här fallen inte gynnades av medborgardialogerna. Mycket av det som bidrog till medborgarnas missnöje berodde på att kommunernas misslyckades med att följa SKL:s riktlinjer: exempelvis när de inte tog tillvara på resultaten av dialogerna, när de försökte övertala istället för att debattera eller helt enkelt inte höll någon dialog trots ett stort behov av det. Kritiken vi tog upp i inledningen mot hur medborgardialoger de facto utförs verkar alltså mycket befogad sett till de fallen vi analyserat. Efter resultaten frågade vi oss om det överhuvudtaget är befogat att förespråka medborgardialog om det är så lätt för kommunerna att själva välja hur och om de ska arbeta på det sätt som gör dem fördelaktiga för demokratin? Det faktum att de så lätt kan användas fel eller missbrukas gör dem på många sätt till ett farligt verktyg. Vi har dock också sett exempel på lyckad dialog, och uttryckt hur den stärkt även socioekonomiskt svaga medborgare att våga använda sin medbestämmande makt som till exempel i fallet med Albyberget. Som mycket av kritiken också antyder finns fortfarande stort hopp om medborgardialogernas möjlighet att bidra till ökad jämlikhet istället för tvärtom, så länge de utförs på ett bra sätt av kommunerna.

SKL:s riktlinjer skulle kunna spela en stor roll i att åtgärda problemen som kritiken belyser och göra arbetet med medborgardialoger i Sverige ett arbete för jämlikt, politiskt deltagande. Mycket av problematiken vi analyserat härstammar som sagt ur att kommunerna väljer att avvika från ett arbetssätt som främjat medborgarnas deltagande när de upplever att frågorna är för svåra eller eventuellt när andra motiv som exempelvis en högre vinstmarginal prioriteras högre. Om SKL:s

riktlinjer var svårare för kommunerna att ignorera och implementerades mer regelbundet hade mycket av problematiken försvunnit. Det är dock svårt att säga vilka andra problem som hade uppstått vid en sådan förändring: exempelvis hade det kanske krävt för mycket resurser av små kommuner eller bidragit till att alltför många och egentligen onödiga medborgardialoger hölls utav plikt som till slut urholkade medborgarnas entusiasm för dem. Med det sagt menar vi att det fortfarande finns mycket som talar för att ju mer medborgarna vill ha en medborgardialog desto större anledning finns det för kommuner att hålla dem, givet att de följer SKL:s riktlinjer.

Referenser

Empiri

Ahlström, Mikael, 2014, "Vi kommer att renovera så att hyresgästen får råd", Debattartikel, 2014-08-05.

<https://www.aftonbladet.se/debatt/a/7ljPAB/vi-kommer-renovera-sa-att-hyresgasten-far-rad>

Hämtdatum: 2019-04-29

Björklund, Anders, 2017, "Protester: 40% höjd hyra på Albyberget", Nyhetsartikel 2017-11-09.

[Elektronisk] Tillgänglig på:

<https://mitti.se/nyheter/bostad/protester-procent-albyberget/?omrade=botkyrkasalem>

Hämtdatum: 2019-05-10

Björklund, Anders, 2018, "Albyberget säljs vidare- för mer än dubbla", Nyhetsartikel,

2018-04-05. [Elektronisk] Tillgänglig på:

<https://mitti.se/nyheter/politik/albyberget-vidare-dubbla/?omrade=botkyrkasalem>

Hämtdatum: 2019-05-10

Botkyrka Kommun, 2012, "Framtidens medborgardialog finns i Botkyrka", [Elektronisk]

Tillgänglig på:

<http://www.mynewsdesk.com/se/pressreleases/framtidens-medborgardialog-finns-i-botkyrka-741495> Hämtdatum: 2019-04-10

Botkyrka Kommun, 2007, Handbok i dialog, Botkyrka Kommun.

Claesson, Frida, 2016, "Delar av Lidingöhem säljs av- hundratals berörs", Nyhetsartikel,

2016-05-23. [Elektronisk] Tillgänglig på:

<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/lidingohem> Hämtdatum: 2019-04-25.

Dominguez, Emma, Fattah, Nabila, 2013, "Är det här vad ni kallar demokrati?", Debattartikel,

2013-06-22. [Elektronisk] Tillgänglig på:

<https://www.aftonbladet.se/debatt/a/qnmG8e/ar-det-har-vad-ni-kallar-demokrati> Hämtdatum:

2019-05-02

Farran-Lee, Lydia, 2013, "Alby är inte till salu överklagar försäljning", Nyhetsartikel,

2013-07-25. [Elektronisk] Tillgänglig på:

<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/alby-ar-inte-till-salu-overklagar-forsaljning>

Hämtdatum: 2019-05-02

Hem&Hyra, 2017, "Lidingöhem säljer 92 lägenheter, Nyhetsartikel, 2017-06-16. [Elektronisk] Tillgänglig på:

<https://www.hemhyra.se/nyheter/lidingohem-saljer-92-lagenheter/> Hämtdatum: 2019-04-25.

Hyresgästföreningen 2015, Lidingöborna kräver folkomröstning, [Elektronisk] Tillgänglig på:

<https://www.hyresgastforeningen.se/aktuellt/nyheter/00/03/lidingoborna-kraver-folkomrostning/> Hämtdatum: 2019-05-02

Jämställdhetsmyndigheten, 2019, Vad är jämställdhet?, [Elektronisk], Tillgänglig på:

<https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/om-jamstalldhet/vad-ar-jamstalldhet> Hämtdatum: 2019-04-26.

Lidingö Stad 2013a, Rekordmånga synpunkter i samrådet, Pressmeddelande [Elektronisk]

Tillgänglig på:

http://www.mynewsdesk.com/se/lidingo_stad/pressreleases/rekordmaanga-synpunkter-i-samraad-et-877629 2019-04-29.

Lidingö Stad 2013b, Sådär tyckte Lidingöborna, Pressmeddelande [Elektronisk] Tillgänglig på:

http://www.mynewsdesk.com/se/lidingo_stad/pressreleases/saa-haer-tyckte-lidingoeborna-901028 2019-04-29.

Lidingö Stad 2013c, Samråd och dialog, [Elektronisk] Tillgänglig på:

<https://www.lidingo.se/toppmeny/byggabomiljo/stadsutvecklingochplaner/stadsbyggnadsprojekt/stadsbyggnadsprojektetlidingocentrum/samradochdialog.4.30ec3e7e1555a6fe23397e3.html>

Hämtdatum: 2019-04-29.

Lidingö Stad 2013d, Sammanställning av inkomna synpunkter under programsamrådet.

[Elektronisk] Tillgänglig på:

http://www.mynewsdesk.com/se/lidingo_stad/documents/sammanstaellning-av-synpunkter-29175 Hämtdatum: 2019-05-02.

Lidingö Stad, 2015, Initiativ till folkomröstning om Lidingöhem, [Elektronisk] Tillgänglig på:

<https://www.lidingo.se/toppmeny/stadpolitik/aktuellt/arkivstadpolitik/initiativtillfolkomrostningomlidingohem.5.2e2f4c114d5435c2fd79a2.html>

Hämtdatum: 2019-05-04.

Lidingö Stad, 2016, Lidingöhem omstruktureras, [Elektronisk] Tillgänglig på:

<https://www.lidingo.se/toppmeny/stadpolitik/aktuellt/arkivstadpolitik/lidingohemomstruktureras.5.5dfa1faa154c73bf90c2412.html> Hämtdatum: 2019-05-05.

Majlard, Jan, 2014, "Storbråk om byggprojektet på Lidingö", Nyhetsartikel, 2014-06-12. (Elektornisk). Tillgänglig på:

<https://www.svd.se/storbrak-om-byggprojekt-pa-lidingo> Hämtdatum: 2019-04-30.

Prot. KS/2013:376. Botkyrka Kommunfullmäktige sammanträdesprotokoll 2019-06-26.

SCB, 2018, Djupdykning i statistik om Sveriges kommuner.

SKL, 2013, *Medborgardialog som en del i styrprocessen*.

Tahvilzadeh, Nazem, 2015, Det våras för medborgardialog, underlagsrapport på uppdrag av 2014 års demokratiutredning, Mångkulturellt Centrum.

Valmyndigheten, 2018, Val till kommunfullmäktige.

Teori

Dahl, Robert, 1989, *Democracy and its Critics*, New Haven, Yale University Press

Dahl, Robert, 1961, "Who participates in local democracy and why?" *Science, New Series*, Vol. 134, No. 3487, s. 1340-1348

Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson, Lena Wängnerud, 2017, *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Stockholm: Nordstedts Juridik.

Esaiasson, Peter & Anders Westerholm, 2006, *Deltagandets mekanismer: det politiska engagemangets orsaker och konsekvenser*, Malmö, Liber

Gilljam, Mikael & Ola Jodal, 2006, "Kommunala demokratiseringar - vägen till en mer vital demokrati?" i Esaiasson, Peter & Anders Westerholm, *Deltagandets mekanismer: det politiska engagemangets orsaker och konsekvenser*, Malmö, Liber s. 205-227

Pateman, Carole, 1970, *Participation and democratic theory*, London, Cambridge University Press

SOU, 2016:5. *Låt fler forma framtiden- Del A*, Betänkande av 2014 års demokratiutredning-delaktighet och jämlikt inflytande